

*Nagrobek Hrycia Buchwaka – front
(opis na s. 2)*

XXII sezony społecznej pracy
MAGURYCZA I NADSANIA
na cmentarzach
południowo-wschodniej Polski
i Ukrainy
1987–2008

Nowica–Kraków–Warszawa 2008

Lewy bok nagrobka Hrycia Buchwaka (+1852, +1926), wykonanego przez niego własnoręcznie, z niezwykłą inskrypcją.

Cmentarz greckokatolicki, Berehy Górne, gm. Lutowiska – Bojkowszczyzna.

Zdjęcia nagrobka na s. 1, 2, 15 i 16, wykorzystane za uprzejmą zgodą Stanisława Krycińskiego.

2

o stowarzyszeniu, jego nazwie i słowie *magurycz*

Nazwa stowarzyszenia pochodzi od nazwy góry nieopodal wsi Bartne, w Beskidzie Niskim, gdzie niegdyś pozyskiwano piaskowiec, służący miejscowym rzemieślnikom za materiał na żarna, kamienie młyńskie, nagrobki i krzyże. Bartnerńscy kamieniarze słynęli w całej okolicy ze swego kunsztu i znakomitych wyrobów, i do tej tradycji – pracy z kamieniem i w kamieniu – STOWARZYSZENIE MAGURYCZ nawiązuje, od lat remontując cmentarze na terenach południowo-wschodniej Polski: na Bojkowszczyźnie i Łemkowszczyźnie oraz Rostoczu.

Słowo *magurycz*, pochodzące z języka rumuńskiego, a mające słowiańską końcówkę, wskazuje na dawne dzieje regionu, których dzisiejszym śladem są m.in. toponimy. W nich przechowała się historia osadnictwa oraz miejsca i świata, w którym przez setki lat współistniały różne grupy etniczne, narody, kultury i religie.

W działaniach STOWARZYSZENIA MAGURYCZ biorą udział młodzi ludzie zainteresowani historią Galicji i ochroną dziedzictwa kulturowego i nie tylko. Pracują społecznie na cmentarzach i przy kapliczkach (m.in. pionując, czyszcząc, klejąc oraz zabezpieczając krzyże i nagrobki) oraz mogą poznać przede wszystkim podstawowe pojęcia z za-

kresu kamieniarstwa, nauczyć się pracy z kamieniem i uczestniczyć w wycieczkach i wykładach. Niektórzy z nich wciągają się w pracę stowarzyszenia i w kolejnych latach odwiedzają Beskid Niski oraz Rostocze i Bieszczady, by brać udział w przedsięwzięciach MAGURYCZA.

Większość uczestników obozów stanowią kobiety, niezastąpione przy lżejszych pracach – takich jak czyszczenie kamienia, kitowanie i uzupełnianie ubytków oraz malowanie żeliwnych krzyży – wymagających cierpliwości, precyzji i uważności.

Z myślą o wszystkich tych, którzy chcą pracować na cmentarzach, wydaliśmy w 2008 r. broszurę *Kamienie są lekkie czyli jak pracować na cmentarzu*, już dostępną w języku ukraińskim i niemieckim na naszej stronie (w w.w.magurycz.org). Bierzemy także udział w konferencjach, spotkaniach i innych wydarzeniach, starając się popularyzować ideę pracy na cmentarzach i opieki nad sztuką sepulkralną.

Piaskowcowa podstawa pod chrzcielnicę w kształcie łodzi opatrzonej wizerunkiem ryby – symbolem Chrystusa, chrztu i eucharystii, XIX w.

Cerkwisko na cmentarzu greckokatolickim w Beniowej, gm. Lutowiska – Bojkowszczyzna.

Zdjęcie wykorzystane za uprzejmą zgodą Stanisława Krycińskiego.

Idea pracy na cmentarzach jest apolityczna, nie służy żadnej instytucji, nie głosi jedynie słusznej wizji historii, nie wynika też z inspiracji religijnych, ale odwołuje się do wrażliwości i potrzeby służenia. Jej istota tkwi w fascynacji różnorodnością i współistnieniem. Remonty cmentarzy i kapliczek oraz krzyży służą ocaleniu pejzażu kulturowego, który współtworzył różnorodny i bogaty krajobraz Karpat. Ocalanie to jest dla nas wartością samą w sobie. Idea MAGURYCZA to zachęta do odkrywania historii miejsc, gdzie nie tak dawno współistniały różne kultury i religie. „Współistnienie” to ważne słowo, które jest kluczem do pojmowania naszych intencji. Analogiczną myśl widzimy w dokumencie odnalezionym przez nas w cerkwi p.w. św. Onufrego w Wisłoku

Krzyż piaskowcowy nieznanego pochodzenia, o nieznanym przeznaczeniu, odnaleziony bez podstawy i cokółu.

Otoczenie greckokatolickiej cerkwi z XVIII w. p.w. św. Śś Kosmy i Damiana, Kotań, gm. Krempna,

środkowa Łemkowszczyzna, Beskid Niski.

Remont wykonał MAGURYCZ w wrześniu 2005 r.

Wielkim. Było to rozporządzenie Wysokiego Wydziału Krajowego z 1889 r., które wzywało „do ochrony licznych w kraju naszym zabytków przeszłości mających znaczenie archeologiczne, historyczno-pamiętkowe albo artystyczne”. Praca nasza zatem służy ochronie zabytków, dziedzictwa kulturowego, a także środowiska przyrodniczego, przede wszystkim na terenach południowo-wschodniej Polski i Karpat, ze szczególnym uwzględnieniem sztuki sepulkralnej, cmentarzy i małej architektury sakralnej.

3 idea

Działania MAGURYCZA mają charakter społeczny i przyczyniają się do rozwoju wrażliwości na sztukę mniejszości narodowych, zarówno wśród uczestników obozów, jak i społeczności lokalnej. Zachowanie krajobrazu kulturowego ma istotny wpływ na współczesną percepcję całego regionu. Większość obiektów, które są przedmiotem naszego zainteresowania, została niegdyś celowo zdewastowana, a dziś pozostaje bez opieki i ochrony. Jesteśmy przekonani, że przywracanie im dawnego stanu ma sens, a jednocześnie kształtuje postawy pełne szacunku dla wielokulturowej przeszłości, otwarte i tolerancyjne.

4

historia NADSANIA i MAGURYCZA

W 1986 r. Szymon Modrzejewski zaczął zajmować się greckokatolickim cmentarzem w Berehach Górnych (Bieszczady). Rok później Stanisław Kryciński, z zamiłowania historyk i krajoznawca, członek SKPB Warszawa oraz Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej, zorganizował obóz remontowy na cmentarzach w Bystrem i Michniowcu (Bieszczady). Przedsięwzięcie to nosiło nazwę NADSANIE i było częścią działań Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej przy Towarzystwie Opieki nad Zabytkami (rozwiązanej w 1999 r.), w której zarządzie obaj wymienieni zasiadali. Inspiracją dla NADSANIA stanowiła zainicjowana przez warszawskie SKPB Akcja Opis, której celem było uchwycenie przeszłości w każdej dostępnej jeszcze materialnej i duchowej formie na terenach Bieszczadów, Beskidu Niskiego i Pogórzy. Od 1988 do 1995 r. Kryciński i Modrzejewski wspólnie organizowali obozy remontowe na Bojkowszczyźnie (Bieszczady).

Od 1996 do 2006 r. Szymon Modrzejewski prowadził obozy remontowe w oparciu o założoną przez siebie NIEFORMALNĄ GRUPĘ KAMIENIARZY

MAGURYCZ (NADSANIE przestało istnieć), która działała głównie pod auspicjami Towarzystwa Karpackiego. Celem obozów było remontowanie oraz inwentaryzacja sztuki sepulkralnej, krzyży i kapliczek przydrożnych, a także innych obiektów sztuki sakralnej, pozostających bez opieki na terenach południowo-wschodniej Polski (głównie Bieszczady i Beskid Niski).

Naturalną kontynuacją prac NADSANIA i NGK MAGURYCZ jest działalność powołanego w XII 2006 r. i zarejestrowanego w III 2007 r. STOWARZYSZENIA MAGURYCZ. Poza pracami remontowymi stowarzyszenie podejmuje różne inne działania na rzecz dziedzictwa kulturowego – prowadzi warsztaty i inwentaryzacje, organizuje wystawy i wspiera inne podmioty – a także zaangażowało się w ochronę przyrody.

*Piaskowcowa kapliczka z 1909 r.
Grab, gm. Krempna.
Prace remontowe w VIII i IX 2007 r.*

Idea ratowania cmentarzy nie obklełaby się w ciało, gdyby nie wolontariusze, sympatycy i nasi przyjaciele. Przez obozy remontowe przewinęło się od 1987 r. kilkaset osób. Czasem ich zainteresowania wiążą się z Bojkowszczyzną i Łemkowszczyzną, Bieszczadami, Beskidem Niskim, innym razem z historią czy folklorem, konserwacją zabytków lub sztuką sakralną. Jedni pojawiają się regularnie, inni rzadziej. Zawsze jednak znajdują się chętni, mimo że nasza praca odbywa się w trudnych i spartańskich warunkach.

W 2007 roku w obozach Magurycza uczestniczyli: Ryszard Babiasz, Katarzyna Banul, Natalia Bartkiv, Aleksander Budzyński, Aneta Cedro, Matylda Danielkiewicz, Hałyna Demkiw, Małgorzata Dubowiak, Lucyna Dziuba, Światosław Gal, Katarzyna Gajewska, Sylwia Gajownik, Kamila Gontarz, Weronika Grygowicz, Aleksandra Gulińska, Karolina Hendrys, Dorota Hendzel, Olena Horodetska, Karolina Janeczek, Anna Jurczynszyn, Bartłomiej Kazimierski, Olja Kotska, Dorota Kozińska, Kateryna Kravchuk, Jakub Leja, Ihor Leszczuk, Ludmiła Łaczyńska, Aneta Łukasik, Wiktor Martyniuk, Joanna Mikowska, Filip Modrzejewski, Szymon Modrzejewski, Wiesław Mółka, Jan Nieściur, Damian Nowak, Dariusz Nowak, Rusłan Nykoniczuk, Agnieszka Olszewska, Małgorzata Olszewska, Mariusz Ostrowski, Magdalena Pałyska, Ołeksandr Pawlujuk, Jakub Pecka, Marcin Pietrusza, Agata Pitucha, Oleh Rybczyński, Zoriana Rybczyńska, Walentyna Serdiuk, Patrycja Skrzypek, Katarzyna Stachnik, Aleksandra Stanowska, Uljana Stecki, Justyna Sułkowska, Mateusz Szafran, Aneta Szeliga, Kinga Szewczyk, Radosław Smyd, Magdalena Uszycka, Olena Velykodna, Grzegorz Wacek, Beata Woźniak, Włodzimierz Woźnica, Jakub Zaremba i Grzegorz Żero.

Dziękujemy Wam wszystkim za waszą pracę, przyjaźń oraz zaangażowanie i czas, który poświęcacie sprawie.

5 wolontariusze ludzie MAGURYCZA

6 kalendarium prac NADSANIA NGK MAGURYCZ i STOWARZYSZENIA MAGURYCZ 1987–2008

W latach 1987–2008 prace remontowe i porządkowe prowadzono w wielu – często nieistniejących – miejscowościach Bieszczadów, Beskidu Niskiego i Roztocza oraz na Ukrainie.

Od 1987 r. w ciągu 46 obozów (12 obozów NADSANIA, 23 obozy NGK MAGURYCZ oraz 11 obozów STOWARZYSZENIA MAGURYCZ) remontom z wykorzystaniem technik konserwatorskich i pracom porządkowym poddano ponad 1200 obiektów w 90 miejscowościach. Są wśród nich nagrobki na prawie 100 cmentarzach w 80 miejscowościach, krzyże i kapliczki przydrożne w 35 miejscowościach, cerkwiska, nadto chrzcielnice, krzyże z nieistniejących cerkwi, a także kaplica w Balnicy, kapliczka w Grabiu oraz kostnica w Nowicy.

NGK MAGURYCZ zorganizowała także ekspozycję w cerkwi w Wisłoku Wielkim, która prezentuje dokumenty gminne i parafialne oraz utensylia cerkiewne z Wisłoka Wielkiego i Radoszyc, a także relikwii cerkwi w Czeremsze. Od 2005 r. NGK MAGURYCZ (teraz jako stowarzyszenie) działa na rzecz powrotu na kirkut w Jaśliskach macew, które w czasie drugiej wojny światowej zostały użyte do budowy tamy na rzece Bełcza.

Od kwietnia 2007 r. organizatorem obozów jest STOWARZYSZENIE MAGURYCZ.

1987

VIII **Michniowiec, Bystre**, gm. Czarna – cmentarze greckokatolickie i krzyże przydrożne
Chmiel, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki, płyta nagrobna z XVII w.

1988

VIII **Lipie**, gm. Czarna – cmentarz greckokatolicki i krzyże przydrożne
Lutowiska, Smolnik nad Sanem*, gm. Lutowiska – cmentarze greckokatolickie i krzyże przydrożne

1989

VIII **Polana**, gm. Czarna – cmentarz greckokatolicki i katolicki
Dwernik, Bereh Górne*, gm. Lutowiska – cmentarze greckokatolickie i krzyże z nieistniejących cerkwi

1990

VIII **Sianki***, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki, kaplica grobowa
Beniowa*, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki, podstawa pod chrzcielnicę (?), krzyże z nieistniejącej cerkwi, krzyż przydrożny
Bukowiec*, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki, krzyże z nieistniejącej cerkwi, krzyż przydrożny
Dźwiniacz Górny*, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki i krzyże przydrożne

1991

VIII **Stuposiany, Wołosate, Caryńskie***, gm. Lutowiska – cmentarze greckokatolickie i krzyże przydrożne

1992

VIII **Bandrów, Stebnik**, gm. Ustrzyki Dolne – cmentarze greckokatolickie i krzyże przydrożne

1993

VIII **Jałowe, Moczary, Bandrów**, gm. Ustrzyki Dolne – cmentarze greckokatolickie i krzyże przydrożne
Zatwarnica, Hulskie*, Krywe*, gm. Lutowiska – cmentarze greckokatolickie
Tworylne*, gm. Czarna – cmentarz greckokatolicki

1994

VIII **Smolnik nad Sanem***, gm. Lutowiska – rekonstrukcja XIX-wiecznego nagrobka z ok. 250 części, cmentarz greckokatolicki
Chmiel, gm. Lutowiska – płyta nagrobna z XVII w., cmentarz greckokatolicki
Tworylne*, gm. Czarna – cmentarz greckokatolicki
Rajskie, gm. Solina – cmentarz greckokatolicki
Bystre, gm. Baligród – cmentarz greckokatolicki
Bereh Górne*, Caryńskie*, gm. Lutowiska – cmentarze greckokatolickie

1995

VIII **Smolnik nad Sanem***, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki
Balnica*, gm. Komańcza – cmentarz greckokatolicki, krzyże z nieistniejącej cerkwi
Wola Michowa, gm. Komańcza – cmentarz żydowski
Nowy Łupków, gm. Komańcza – cmentarz greckokatolicki

W latach 1996–1998 Stanisław Kryciński zorganizował 3 obozy remontowe, po czym NADSANIE przerodziło się w przedsięwzięcie archeologiczne (wykopaliska w **Berehach Górnych**, gm. Lutowiska, latem 1999 i 2000 r.).

Na życzenie Stanisława Krycińskiego kolejne obozy (od 1996 r.) nie używały nazwy NADSANIE. Cele nowej inicjatywy – kontynuatorskiej i funkcjonującej jako NIEFORMALNA GRUPA KAMIENIARZY MAGURYCZ – pozostały takie same.

1996

VII **Królik Wołoski, Deszno, Bałucianka**, gm. Rymanów – cmentarze greckokatolickie
VIII **Smolnik nad Sanem***, gm. Lutowiska – cmentarz greckokatolicki
Wola Michowa, gm. Komańcza – cmentarz żydowski
Balnica*, gm. Komańcza – pańszczyzniany (?) krzyż przydrożny
Nowica, gm. Uście Gorlickie – cmentarz greckokatolicki

1997

VII **Wisłoczek**, gm. Rymanów – cmentarz greckokatolicki i choleryczny
Tarnawka, gm. Rymanów – cmentarz greckokatolicki
IX **Wisłok Wielki Górny**, gm. Komańcza – cmentarz greckokatolicki, chrzcielnica z nieistniejącej cerkwi
Nowica, gm. Uście Gorlickie – remont drewnianej kostnicy z II poł. XIX w.

1998

- VII **Puławy**, gm. Rymanów – cmentarz grekokatolicki
Rudawka Rymanowska, gm. Rymanów – krzyż przydrożny
- VIII **Wisłok Wielki Dolny**, gm. Komańcza – cmentarz grekokatolicki, krzyż przydrożny, odkrycie archiwum zwierzchności gminnej z lat 1885–1896 oraz dokumentów parafialnych
- Balnica***, gm. Komańcza – remont murowanej kaplicy z XIX w. przy cudownym źródle
- Wołowiec**, gm. Sękowa – krzyże przydrożne
- IX **Radruż**, gm. Horyniec – cmentarz grekokatolicki

1999

VII, VIII, X

- Balnica***, gm. Komańcza – remont kaplicy, kontynuacja
- VIII **Wisłok Wielki Dolny**, gm. Komańcza – polichromia w cerkwi p.w. św. Onufrego, chorągiew procesyjna z końca XVIII w., ekspozycja muzealna w wieży cerkwi
- Wisłok Wielki Górny**, gm. Komańcza – krzyż przydrożny
- Moszczaniec**, gm. Komańcza – cmentarz grekokatolicki
- Czystohorb**, gm. Komańcza – cerkiew, cmentarz grekokatolicki, chrzcielnica z nieistniejącej cerkwi

2000

- VIII/IX **Moszczaniec**, gm. Komańcza – krzyże przydrożne
- Wola Niżna**, gm. Dukla – cmentarze grekokatolickie
- Wola Wyzna***, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki, cerkiew, krzyż przydrożny
- Jasieł***, gm. Dukla – cmentarze grekokatolickie, krzyż kuty z nieistniejącej cerkwi, krzyże przydrożne
- Rudawka Jaślińska***, gm. Dukla – krzyże przydrożne
- Wisłok Wielki Dolny**, gm. Komańcza – modernizacja ekspozycji muzealnej

2001

- V **Balnica***, gm. Komańcza – remont kaplicy, kontynuacja
- Szczerbanówka***, gm. Komańcza – krzyż kuty z nieistniejącej cerkwi
- Wisłok Wielki Dolny**, gm. Komańcza – krzyż przydrożny, dokumenty zwierzchności gminnej, chrzcielnica z Woli Wyznej
- VIII/IX **Czeremcha***, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki, krzyże przydrożne, cerkiew
- Lipowiec***, gm. Dukla – cmentarze grekokatolickie
- Wisłok Wielki Górny**, gm. Komańcza – krzyż przydrożny, ekspozycja muzealna
- Radoszyce**, gm. Komańcza, cerkiew – dokumenty gminne i parafialne, utensylia
- Jasieł***, gm. Dukla – krzyż przydrożny
- Berehy Górne***, gm. Lutowska – cmentarz grekokatolicki

2002

- II **Morochów**, gm. Zagórz – cmentarz grekokatolicki
- VI **Radocyna***, gm. Sękowa – cmentarz grekokatolicki, krzyże przydrożne
- VIII **Solinka***, gm. Cisna, cmentarz grekokatolicki, krzyż kuty z nieistniejącej cerkwi
- Maniów**, gm. Komańcza – cmentarz grekokatolicki, krzyż kuty z nieistniejącej cerkwi
- Smolnik nad Oslawą**, gm. Komańcza – cmentarz grekokatolicki
- Surowica***, gm. Komańcza – cmentarze grekokatolickie
- Szczerbanówka***, gm. Komańcza – krzyż kuty z nieistniejącej cerkwi
- IX/X **Wisłok Wielki**, gm. Komańcza – ekspozycja muzealna
- Balnica***, gm. Komańcza – remontu kaplicy, kontynuacja

2003

- IV **Wisłok Wielki**, gm. Komańcza – ekspozycja muzealna
- VIII/IX **Zawoje***, gm. Rymanów – cmentarz grekokatolicki, cerkiew
- Wernejówka***, gm. Rymanów – krzyż przydrożny
- Polany Surowiczne***, gm. Komańcza – cmentarze grekokatolickie, cerkiew, krzyż przydrożny
- Darów***, gm. Komańcza – cmentarz grekokatolicki, krzyż przydrożny
- Krzyże przydrożne, gm. Komańcza, droga Polany Surowiczne–Puławy,
- Wisłok Wielki**, gm. Komańcza – XVIII-wieczna chorągiew procesyjna

2004

- VII **Korczmin**, gm. Ułhówek – cmentarz grekokatolicki
- VIII **Szczawne**, gm. Komańcza – cmentarze grekokatolickie
- Komańcza**, gm. Komańcza – cmentarze grekokatolickie i prawosławne, kuty krzyż cerkiewny nieznanego pochodzenia
- Szklary**, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki, chrzcielnica, cerkiew

2005

- V **Szklary**, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki, krzyż gromadzki, kapliczka przydrożna z XVII w. (?)
- Mszana**, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki, cerkiew
- VII **Jaśliśka**, gm. Dukla – translokacja macew pochodzących z tamtejszego kirkutu
- VIII **Mszana**, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki
- X **Kotań**, gm. Krempna – cmentarze grekokatolickie, lapidarium

2006

- VI/VII **Jaśliśka**, gm. Dukla – translokacja macew, zakończenie
- VII **Daliowa**, gm. Dukla – cmentarz grekokatolicki
- Grab**, **Ożenna**, gm. Krempna – cmentarze grekokatolickie, kapliczki i krzyż przydrożny
- VIII **Grab**, gm. Krempna – cmentarz grekokatolicki, kapliczka przydrożna

- IX **Myscowa**, gm. Krempna – cmentarz grekokatolicki
- X **wernisaż wystawy** fotograficznej poświęconej działalności NGK MAGURYCZ, kawiarnia Spokój, Kraków; **pierwszy zjazd członków i sympatyków NGK MAGURYCZ**: Nowica, Berehy, Balnica, Komańcza, Wisłok Wielki, Mszana Dolna, Myscowa, Nowica

Od 2007 r. remonty cmentarzy są organizowane przez STOWARZYSZENIE MAGURYCZ, powołane w XII 2006 r. Poniżej nie wymieniamy inicjatyw, obozów i warsztatów wspieranych przez STOWARZYSZENIE MAGURYCZ.

2007

- IV/V **Korczmin**, gm. Ułhówek – cmentarz grekokatolicki
- VII **Krempna**, gm. w miejscu – cmentarze grekokatolickie i krzyże przydrożne
- VII **Nowica**, gm. Uście Gorlickie – cmentarz grekokatolicki i krzyże przydrożne
- Przysłup**, gm. Uście Gorlickie – cmentarz grekokatolicki, kapliczka i krzyże przydrożne oraz cmentarz wojskowy nr 59
- VIII **Grab**, gm. Krempna – cmentarz grekokatolicki, kapliczki i krzyże przydrożne
- VIII/IX **Ożenna**, **Cichania***, gm. Krempna – cmentarze grekokatolickie
- IX warsztaty *Galicja, Galizien, Hałyczyna*
- Grab**, **Kotań**, **Krempna**, **Rozstajne**, gm. Krempna – kapliczki i krzyże przydrożne
- Nowica**, gm. Uście Gorlickie – krzyże przydrożne
- Przysłup**, gm. Uście Gorlickie – cmentarz wojskowy nr 59
- X **Uście Gorlickie** – inwentaryzacja cmentarzy grekokatolickich

2008

- IV **Kowalówka***, gm. Czarna – krzyż przydrożny
- IV/V **Żuków***, gm. Cieszanów – cmentarz grekokatolicki
- VI **Roztoka**, gm. Birca – nagrobek na cmentarzu grekokatolickim
- VI/VII **Baligród**, gm. Baligród – cmentarz żydowski
- VII **Podkamień**, Ukraina – cmentarz przy klasztorze
- Huta Pieniacka***, Ukraina – cmentarz katolicki
- VIII **Polany, Żydowskie**, gm. Krempna – cmentarze grekokatolickie

Asteryskiem (*) oznaczono nieistniejące miejscowości.

kaplica nad cudownym źródłem w Balnicy

Balnica istnieje już tylko jako nazwa na mapie Bieszczadów. Po ludnej wsi zostało cerkwisko, cmentarz, parę krzyży przydrożnych i murowana kaplica z 2 poł. XIX w., zwana kiedyś „kowałową”, gdzie sprawowano liturgię raz w roku, w Zielone Świątki. Prawdopodobnie kaplica była pod wezwaniem Zesłania Ducha Świętego; dawniej wokół niej ciągnęły się pola, dzisiaj otacza ją gęsty las.

O istnieniu kaplicy nad cudownym źródłem wiedzieliśmy od dawna, pochłaniały nas jednak prace cmentarne. Mieliśmy wszakże świadomość, że kaplica wkrótce popadnie w ruinę.

W 1998 r. rozpoczęliśmy remont balnickiej kaplicy. Nie jest on jeszcze zakończony, niemniej najważniejsze prace, takie jak:

- usunięcie drzew i krzewów
- opasanie stabilizujące i wzmacniające fundament oraz wykonanie kamiennych parapetów, podłogi i łuku nad wejściem
- rekonstrukcja „cebulki” wieńczącej kaplicę oraz naprawa elementów więźby helmu nakrywającego kaplicę
- wymiana poszycia helmu
- kamienne ogrodzenie wokół kaplicy zostały przeprowadzone.

Wszystkie prace, poza dekarскими, były wykonane społecznie dzięki funduszom i wsparciu, które uzyskaliśmy. Pozostało jeszcze otynkowanie kaplicy, montaż krat w oknach i wejściu oraz podbicie stropu, co wymaga nie tylko czasu, ale i pieniędzy.

Remont kaplicy zaczął się dziesięć lat temu i mamy nadzieję, że zostanie zakończony w najbliższej przyszłości. W tym miejscu kolejny raz apelujemy do wszystkich władz, także duchownych, o wsparcie i zainteresowanie sprawą.

Przecież po dziś dzień kaplicę i cudowne źródło w Balnicy odwiedzają dawni mieszkańcy wsi oraz ich potomkowie i turyści.

Cmentarz żydowski w Jaśliskach został założony w 1883 r. Po zagładzie jaśliskich Żydów w 1943 r. tamtejszy wójt użył macew z kirkutu do budowy tamy na potoku Bęczca. Od 65 lat znajdują się one poza cmentarzem, który zdewastowano – na jego terenie jest urządzone... przydomowy ogródek z warzywami.

podkreślić, że mieszkańcy Jaślisk są przychylnie nastawieni do naszych starań.

W tej sprawie będziemy nadal mediować. Mamy swoje propozycje – uważamy, że jedynym sensownym rozwiązaniem jest powrót macew na kirkut i urządzenie lapidarium lub ustawienie nagrobków wzdłuż granicy cmentarza.

Więcej informacji na temat kirkutu w Jaśliskach można znaleźć na stronie <http://www.kirkuty.xip.pl/jasliska.htm>

9 kiedy macewy wrócą na kirkut w Jaśliskach?

W 2005 i 2006 r. wydobyliśmy z brzegu i koryta Bęczcy kilkadziesiąt nagrobków i umieściliśmy je w magazynie w Posadzie Jaśliskiej. Wszystkie nagrobki – a na części macew zachowały się ślady polichromii! – zostały oczyszczone mechanicznie i chemicznie oraz zabezpieczone środkami grzybobójczymi. Dzięki pomocy rabina Avrasiama Żeliga przetłumaczono inskrypcje nagrobne. Uważamy, że macewy muszą wrócić na cmentarz. Nie będzie to łatwe, bowiem kirkut pozostaje w rękach prywatnych. Poprosiliśmy o pomoc Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego i mamy nadzieję, że odniesie to skutek. Warto

10
działania
MAGURYCZA
w 2007 r.
(XXI sezon)

III – wystawa prezentująca prace MAGURYCZA w 2005 i 2006 r., Młodzieżowy Dom Kultury w Lublinie

28 IV–6 V – remont nagrobków na cmentarzu grekokatolickim w Korczminie, gm. Ulhówek

7–10 V – prace na cmentarzu prawosławnym w Kosyniu, gm. Wola Uhruska, organizator: Towarzystwo dla Natury i Człowieka

20–27 VI – remont macew na kirkucie w Bali-grodzie we współpracy z wolontariuszami związanymi z forum w www.bieszczady.info.pl

1–15 VII – remont krzyża przydrożnego w Kotani, nagrobków na grekokatolickim cmentarzu cerkiewnym i grzebalnym oraz krzyży przydrożnych w Krempnej, gm. Krempna

16–30 VII – remont nagrobków na grekokatolickim cmentarzu cerkiewnym i grzebalnym na Przysłupie oraz krzyży i kapliczki przydrożnej; prace porządkowe na cmentarzu wojennym nr 59; naprawa i montaż krzyży żeliwnych na grekokatolickim cmentarzu grzebalnym w Nowicy oraz remont krzyży przydrożnych; gm. Uście Gorlickie

6–15 VIII – prowadzenie remontu na grekokatolickich cmentarzach: cerkiewnym i grzebalnym w Krecowie oraz grzebalnym w Tyrawie Wołoskiej, gm. Tyrawa Wołoska, organizator: Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich VIII – pomoc w pracach remontowych na cmentarzu grekokatolickim w Korczminie, gm. Ulhówek, organizator: Fundacja Kultury Duchowej Pogranicza z Lublina

VIII – pomoc w pracach remontowych na cmentarzu prawosławnym w Sobiborze, gm. Włoda-wa, organizator: Towarzystwo dla Natury i Człowieka

19 VIII–2 IX – rozpoczęcie remontu kapliczek i krzyży przydrożnych oraz rekonstrukcji murowanej kapliczki w Grabiu; remont nagrobków na cmentarzach grekokatolickich w Grabiu, Ożennej i Cichani; gm. Krempna

4–12 IX, Ukraina – prowadzenie remontu na cmentarzu wielowyznaniowym w Drohobyczu przy ul. Truskaweckiej, wykonanego przez wolontariuszy Caritasu Ukraińskiej Cerkwi Grecko-

katolickiej i MAGURYCZA; dokumentacja cmentarza w Podkamieniu

14–30 IX – warsztaty *Galicja, Galizien, Hałyczyna...*, remont kapliczek przydrożnych w Grabiu, krzyży przydrożnych w Rozstajnem, Krempnej i Kotani, zakończenie remontu nagrobka w lapidarium w Kotani, gm. Krempna; kontynuacja prac remontowych na cmentarzu wojennym nr 59 w Przysłupie, gm. Uście Gorlickie; warsztaty rzeźbiarskie w Nowicy oraz wykłady poświęcone dziedzictwu kulturowemu, toponomastyce w Karpatach, typografii nagrobnej, krajoznawstwu, cerkwiom łemkowskim i in.

9–20 X – inwentaryzacja cmentarzy grekokatolickich, gm. Uście Gorlickie

X–XII 2007 – opracowywanie dokumentacji działań oraz praca nad archiwum MAGURYCZA XII – wystawa prezentująca warsztaty *Galicja, Galizien, Hałyczyna...*, pub „Spokój”, Kraków

8 XII – Walne Zebranie STOWARZYSZENIA MAGURYCZ w Krakowie

Działania na rzecz ochrony przyrody

STOWARZYSZENIE MAGURYCZ występowało na prawach strony w postępowaniu administracyjnym w sprawie zbiornika wodnego Kąty-Myscowa na rzece Wisłoce i współpracowało z organizacjami pozarządowymi, placówkami i pracownikami naukowymi w zakresie ustalenia przewidywanego oddziaływania planowanego zbiornika na środowisko przyrodnicze, kulturowe i społeczne. Interweniowało ponadto w sprawie niewłaściwego prowadzenia robót hydrotechnicznych na rzece Wilszni i Wisłoce w obszarach zgłoszonych do programu Natura 2000 oraz zmian w przepisach i użytkowaniu ziemi ze szczególnym uwzględnieniem Beskidu Niskiego.

Braliśmy też udział w tworzeniu społecznych planów zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 w Beskidzie Niskim i Bieszczadach oraz raportu *Środowiskowe skutki przedsięwzięć hydrotechnicznych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej* we współpracy z organizacjami

pozarządowymi i placówkami naukowymi (Towarzystwo na Rzecz Ziemi, Klub Przyrodników, Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot, Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, Magurski Park Narodowy, Państwowa Rada Ochrony Przyrody).

Sezon w liczbach i danych

W działaniach MAGURYCZA w 2007 r. wzięło udział 104 wolontariuszek i wolontariuszy.

W realizacji projektów wspieraliśmy Caritas Ukraińskiej Cerkwi Greckokatolickiej (Drohobycz), Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich (Zagórz) i Fundację Kultury Duchowej Pogranicza (Lublin). Naszymi partnerami byli Centrum Badań Humanistycznych (Lwów), 15 Wędrownicza Drużyna Harcerska (Poznań), Fundacja Krzyżowa (Krzyżowa), Fundacja Bieszczadzka (Ustrzyki Dolne), Urząd Gminy Baligród, parafia rzymskokatolicka w Krempej, Towarzy-

Kapliczka z 1898 r., murowana z kamienia, okrągła.

Grab, gm. Krempana.

Rekonstrukcja: VIII 2006, VIII/IX 2007. Prace obejmowały: inwentaryzację zrujnowanego obiektu, budowę fundamentu i rekonstrukcję murów kapliczki

stwo Karpackie (Warszawa), Towarzystwo dla Natury i Człowieka (Lublin), Towarzystwo Miłośników Krempej i Okolicy (Kotań) oraz Towarzystwo Przyjaciół Nowicy (Nowica).

Środki na działania MAGURYCZA pozyskaliśmy z grantów i dotacji Fundacji Edukacja dla Demokracji oraz Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, Fundacji Wspomaganie Wsi, Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość” (program Memoria), Fundacji im. Stefana Batorego oraz Fundacji Żydowskiego Życia i Kultury im. Tada Taubego.

W 2007 r. remontowi z użyciem wybranych technik konserwatorskich poddano: 89 nagrobków na cmentarzach różnych wyznań, 21 krzyży i kapliczek przydrożnych.

Nadto pomagaliśmy remontować nagrobki na cmentarzach prawosławnych, greckokatolickich i żydowskich w Bieszczadach, Górach Słonych, na Polesiu, Podlasiu, Roztoczu i w Drohobyczu – w sumie około 200 obiektów.

MAGURYCZ w 2007 r. wydał następujące pozycje: ilustrowaną broszurę *20 lat społecznej pracy Nieformalnej Grupy Kamieniarzy MAGURYCZ i NADSANIA na cmentarzach wyznaniowych południowo-wschodniej Polski*, kartę pocztową i ulotkę oraz – z inicjatywy firmy SPSS POLSKA (Kraków), która sfinansowała też druk i dystrybucję – kalendarz na rok 2008, poświęcony działalności MAGURYCZA.

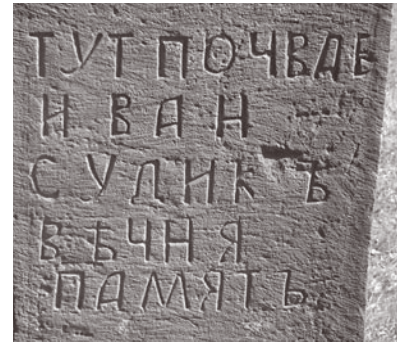
Dorobek MAGURYCZA i NADSANIA to suma wysiłku wolontariuszek i wolontariuszy oraz wsparcia fundacji, instytucji, stowarzyszeń i firm, takich jak:

- Caritas Diecezji Samborsko-Drohobyckiej Ukraińskiej Cerkwi Greckokatolickiej [2007–2008]
- Fundacja Edukacja dla Demokracji [2006–2008]
- Fundacja im. Stefana Batorego [1997–2007]
- Fundacja J&S Pro Bono Poloniae [2005]
- Fundacja Karpacka [2002–2003]
- Fundacja Ochrony Bioróżnorodności Karpat Wschodnich [2000]
- Fundacja „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość”, Memoria [2007]
- Fundacja Wspomagania Wsi [2004–2008]
- Magurski Park Narodowy, Krempna [2007]
- Ministerstwo Kultury i Sztuki [1987–1996]
- Ośrodek Badań Humanistycznych, Lwów [2007]
- Ośrodek Kultury Prawosławnej „Elpis”, Gorlice [2002]
- PHU „Filar”, Kraków [2002]
- Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży [2005]
- Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności [2005–2008]
- Społeczna Komisja Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej [1987–1999]
- SPSS Polska, Kraków [2007]
- Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich [2007–2008]
- Studenckie Koło Przewodników Beskidzkich, Warszawa [1987–1988]
- Towarzystwo dla Natury i Człowieka, Lublin [2006–2008]

- Towarzystwo Karpackie [1999–2006]
- Urząd Miasta i Gminy Dukla [2005]
- Urząd Gminy Cieszanów [2008]
- Związek Ukraińców w Polsce, Warszawa [2008]

Na różne inne sposoby pomagali nam i cały czas pomagają różni dobrzy ludzie, a wśród nich:

ks. Piotr Kuźniar, proboszcz parafii rzymskokatolickiej w Krempnej; Bogdan Martyniuk, b. przewodniczący Społecznej Komisji Opieki nad Zabytkami Sztuki Cerkiewnej przy Towarzystwie Opieki nad Zabytkami; Juliusz Marszałek i Andrzej Wielocha, Towarzystwo Karpackie; Darek i Basia Mielczarkowie, Towarzystwo Przyjaciół Krempnej i Okolicy; ks. Krzysztof Pichur, b. proboszcz parafii rzymskokatolickiej w Wiśłoku Wielkim; Julian Sabat, sołtys Grabiuj; Janusz Smaza, Katedra Konserwacji i Restauracji Rzeźby Kamiennej i Elementów Architektury, ASP w Warszawie; Grzegorz Muszyński; Marian Iskra, właściciel tartaku w Nowym Łupkowie; Jerzy Miliszewski,

leśnictwo Darów; Rafał Nadwyczawski; Katarzyna Rogowska; Anna Maślana; Małgorzata Dubowskiak, SPSS Polska, Kraków; Jan Jagielski, Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie; Sylwia Gajownik, Fundacja ZNAK; abp Jan Martyniak; Piotr Malowany; Andrzej Kobak; ks. Jan Tarapacki, proboszcz parafii greckokatolickiej w Cieszanowie; ks. Andrzej Żuraw, proboszcz parafii greckokatolickiej w Komańczy; ks. Julian Felenczak, proboszcz parafii prawosławnej w Morochowie; abp Adam; ks. Jan Pupczyk, b. proboszcz parafii prawosławnej w Komańczy; Katarzyna Bromirska, konserwator dzieł sztuki; Katarzyna Nowak, dziennikarka.

STOWARZYSZENIE MAGURYCZ w 2007 roku otrzymało następujące nagrody i wyróżnienia:

- dyplom od Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie i ambasady Izraela za działalność na rzecz ochrony dziedzictwa kultury żydowskiej
- I nagrodę w konkursie na fotoreportaż przedstawiający projekty zrealizowane w ramach programu Przemiany w Regionie – RITA
- nagrodę im. Sergio Vieira de Mello za działalność na rzecz pokojowego współistnienia i współdziałania społeczeństw, religii i kultur, przyznaną przez Stowarzyszenie Willa Decjusza
- wyróżnienie w konkursie Pro Publico Bono na Najlepsze Dzieło Obywatelskie w kategorii kultura i dziedzictwo narodowe

*Piaskowcowa rzeźba św. Mikołaja, XIX/XX w.,
posadowiona wtórnie na cokole
nagrobka Wasilija Bowanki, +1849
Krempna, gm. w miejscu.*

Wszystkim wspierającym pracę STOWARZYSZENIA MAGURYCZ, grantodawcom, przyjaciołom i sympatykom – których z braku miejsca nie możemy wszystkich tu wymienić, wybaczenie! – oraz fundatorom nagród dziękujemy z całego serca!

Pozyskiwane przez nas środki i otrzymane darowizny oraz nagrody służą wyłącznie realizacji celów statutowych STOWARZYSZENIA MAGURYCZ.

STOWARZYSZENIE MAGURYCZ

jesień 2008

na koniec XXII sezonu pracy na cmentarzach

Nigdy nie domagaliśmy się pochwał z powodu naszej pracy. Ale bardzo nas cieszy każde wsparcie i pomoc oraz dobre słowo. Przez pierwsze lata często mieliśmy uczucie, że czasem nie dostrzega się naszej pracy i traktuje nas nieufnie, ponieważ zajmujemy się rzeczami, które dawno skazano na zapomnienie – a mianowicie: cmentarzami obcych. Okazuje się jednak, że to się stopniowo zmienia, o czym najlepiej świadczy okazywane nam – czasem spontanicznie – wsparcie, jak w 2006 r.

gdy podczas prac w Myscowej (gm. Krempna, Beskid Niski) mieszkańcy wsi bardzo nam pomogli, czując się gospodarzami wiejskiego cmentarza. Wielu ludzi przekonał do idei ochrony dziedzictwa kulturowego. Wielu nasz przykład skłonił do samodzielnych działań. Wielu też korzysta z naszej wiedzy i doświadczenia, a my sami przy tym uczymy się ciągle i poznajemy wspaniałe osoby.

14

cmentarze pełne są ludzi...

„Kiedy pierwszy raz zająłem się cmentarzem, wtedy jeszcze sam, ludzie patrzyli. Miałem wrażenie, że mają mnie za idiotę. Nie zastanawiałem się nad tym aż do dnia, kiedy sędziwy człowiek bez słowa dał mi niesamowity kuty krzyż z nieistniejącej cerkwi. Nie wykrztusiłem słowa. Później pomyślałem, że to, co robię, ma sens” – tak przed laty pisał Szymon Modrzejewski.

Jesteśmy głęboko przekonani, że to, co zapisane w kamieniach, drewnie, na papierze, w każdym innym dostępnym człowiekowi materiale, nawet w duszy, warte jest zachowania. Warte tym bardziej, że świadczy o różnorodności i bogactwie kultur oraz możliwości ich współistnienia.

Czując niedosyt działań na rzecz dziedzictwa kulturowego, powołaliśmy STOWARZYSZENIE MAGURYCZ.

MAGURYCZ zrzesza osoby – niezależnie od ich narodowości, wyznania, obywatelstwa i miejsca zamieszkania – dla których kultura i jej dziedzictwo, a szczególnie obszary sacrum, oraz zabytki, historia i przyroda południowo-wschodniej Polski są przedmiotem szczególnej troski.

Otwarci jesteśmy na wszelkie sensowne propozycje wsparcia naszych starań czy współdziałania z nami!

Z radością powitamy nowe wolontariuszki i nowych wolontariuszy!

STOWARZYSZENIE MAGURYCZ
jesień 2008

STOWARZYSZENIE MAGURYCZ

Nowica 13, 38-315 Uście Gorlickie
NIP 738-20-54-339, REGON 120442417
konto: 52 1020 1026 0000 1102 0118 9554

www.magurycz.org

cmentarze

Szymon Modrzejewski
szymon@magurycz.org
018 351 63 45, 0600 688 811

editorial & wolontariat

Filip Modrzejewski
filip@magurycz.org

przyroda

Ryszard Babiasz
rysiek1901@tlen.pl

łączniczka na Ukrainie

Kateryna Kravchuk
kateryna.kravchuk@gmail.com

15

apel STOWARZYSZENIA MAGURYCZ

*Nagrobek Hrycia Buchwaka –
prawy bok
(opis na s. 2)*

*Nagrobek Hrycia Buchwaka – tył
(opis na s. 2)*

COPYRIGHT © by STOWARZYSZENIE MAGURYCZ, 2008
All rights reserved

REWITALIZACJA F & Szym

IDEA F

SŁOWO Szym & F

OBRAZY Magurycz & Przyjaciele

**NEKRO-TYPO
I KUCIE INSKRYPCJI** Małgo

KITOWANIE Małgosia

KASA Druk folderu został sfinansowany przez
Fundację Wspomagania Wsi (program *Kultura bliska*)
w ramach projektu
Kamienie wysiedlonych – rejestr przeszłości
oraz ze środków STOWARZYSZENIA MAGURYCZ